

Sumonyi Zoltán

Cato vagy Karthágó?

Beszélgetés Görgey Gáborral, 2019.

– *Ennek a születésnapi breviáriumodnak azt a címet adtuk, hogy* Ceterum censeo*, ami azt jelenti, hogy te kitartóan* mondod és mondod a magadét. *De Cato híres mondatának második felét elhagytuk, azt, hogy* Carthaginem esse delendam.

– Mert én Catóval ellentétben nem lerombolni akarnám Karthágót. Sem a valóságost, amelyben jártam, és megdöbbentettek maradék régi kövei, sem azt a szimbolikust, amelyben élek. Hanem csak mondom és mondom a magamét, hátha igazam van, hogy mit csinálnak rosszul Karthágóban. A diktatúrák városait sem lerombolni kell, hanem eltávolítani a diktátort. Erről szólnak a tárcáim, mert főleg a tárcákra érvényes a *ceterum censeo*.

– *Igen, és remélem, nem bántottam meg a költőt, az írót, a színpadi szerzőt, a műfordítót, hogy a tárcáival kezdem ezt a beszélgetést. Mert bár öt-hat kötetet is megtöltenek a tárcáid, de ez mégis csak egytizede az eddig magyarul, németül, angolul megjelent könyveidnek.*

– Sőt, örülök, hogy szóba hoztad. A tárca nagyon régi és fontos irodalmi műfaj. Mondhatnám, mini-novella. Mikszáthtól Kosztolányiig, és hát a Nyugat második és harmadik nemzedéke is szívesen élt ezzel a publicisztikai formával, amely a napi politikai őrjöngést irodalmivá nemesíti. Nem azt mondom, hogy szelídíti, csak magasabb szintre emeli. A versekben nem szeretem a direkt politizálást, és így, ami nagyon kikívánkozott belőlem, tárcában írtam meg. Ez a műfaj a háború után hosszú időre eltűnt az újságok lapjairól, a diktatúrának túl szabad műfaj. Aztán Csurka és én elevenítettük fel a liberalizálódó hetvenes években.

– *Költőként kezdted, és én, elfogultan, elsősorban költőnek tartalak, mégis, így ismernek legkevésbé. Első versesköteted „rosszkor" és „rossz helyen" jelent meg.*

– Hogy rosszkor és rossz helyen, az csak az én verseskönyvem megjelenésére igaz, mert 1956 októbere maga volt a csoda! És egy olyan

forradalmi eufóriában kinek tűnik fel egy huszonhét éves fiatalember első kötete, akinek a verseit többnyire csak a *Vigíliában* olvashatták. Arról a *Füst és fény* című könyvről tudtommal csak egyetlen kritika jelent meg, Abody Béla tollából. De visszatérve a *Vigíliára,* én nagyon sokat köszönhetek annak a folyóiratnak, amelyet Sík Sándor szerkesztett. Radnóti Miklós lelki atyja, Sík Sándor volt az irodalmi keresztapám is, ő mondta, hogy Görgey Artúr néven nem lehet publikálnom, mert az foglalt történelmi név. Így lettem Görgey Gábor.

– *A verseidnél maradva, amelyek közül én néhányat, például a* Mikor a tatárok jöttek, *az* Egy vacsora anatómiája, *vagy a* Divatjamúlt elégia, *már évtizedek óta a magyar költészet örök darabjai között tartok számon, és gyakran hivatkozom rájuk. De gondolom, sokan lehetnek, akik elolvasván a* Divatjamúlt elégiát, *nem érthetik, hogy egy kilencszáz éves történelmi család sarja, akit származása miatt 1949-ben eltávolítanak az egyetemről, majd 1951-ben mindenüktől megfosztva, családjával együtt kitelepítenek, együtt érző elégiát ír 1991-ben a jogfosztott „kalapácskezű munkásról".*

– Pedig ez az én esetemben *categoricus imperativus*, azaz belső erkölcsi parancs volt. Hiszen én a saját sorsommal is átéltem egy történelmi osztály megsemmisítését, és ugyanez történt 1990 után a magyar munkásosztállyal. A munkásság a 19. század második felétől fontos szerepet játszott a magyar történelemben. Sorsa erősen jelen volt az irodalomban is, elég csak Ady, Kassák, vagy József Attila költészetére gondolni. És erről a belső erkölcsi parancsról csak versben tudtam írni, mert a vers, ahogy Pilinszkytől, első mesteremtől és barátomtól tanultam, tömörségével a végső kifejezési forma. Ez a versem egy nem felhígítható, titkos és szemérmes életvallomás. Minden más műfaj túlbeszélte volna.

– *Ismertségedet, legnagyobb sikereidet valóban más műfajokban érted el. Főleg a színdarabokkal. A* Komám asszony, hol a stukker? *például ötven éve folyamatosan műsoron van, nemcsak itthon, hanem világszerte is. Azt hiszem, hogy kortársaid közül csak Örkénynek és Szakonyinak van ilyen nemzetközi színházi sikere.*

– Én a színpadi szerzőségre tudatosan készültem. Mindig is vonzott a színház, és a színdarabírásig nagyon sok apró lépéssel jutottam el. Kirúgott egyetemistaként statiszta voltam a Nemzeti Színházban, ott tanultam meg a színpadi helyzet fontosságát. Azt, hogy a szituációtól él egy darab, és természetesen a színészi játék, nem pedig a mégoly fennkölt igazságok deklamálásától. Aztán színházi kritikákat, tévé- és rádiókritikákat írtam, sok darabot fordítottam és dramatizáltam.

Eseménydús, turbulens életemben gyakran járt együtt és egyszerre a jó és a rossz. Harmincnégy éves koromban megszületett egyetlen gyermekem, Anna lányom. Páratlan eufória. Majd a következő évben egyfajta gyógyíthatatlan rákot diagnosztizáltak nálam. Tele voltam halálfélelemmel, ugyanakkor mérhetetlen élni akarással is. Nem halhatok meg, amikor egyéves a lányom. E könyv képtárában van egy csodálatos fotó: én hanyatt fekszem, rajtam a pici lány, és gyógyít. Meg is gyógyultam. De addig fájdalmak közt, fekve, megírtam első darabomat, a „Stukkert". Ez tavasszal volt, és nyáron, pánikszerűen, mielőtt meghalnék, megírtam a „Rokokó háború" című drámámat is. Ezt a következő évadban, 1967-ben bemutatták Kaposvárott, és a színházi fesztivál valamennyi díját elvitte a darab. Így kezdődött színházcsináló pályám. Rendezés, húsznál több színdarab, egy se maradt íróasztalfiókban, és sosem buktam meg.

– *Rengeteg betű! De többször azt nyilatkoztad, leginkább a drámaírást élvezed. Viszont az ötrészes regényciklus megírása gályarabság lehetett.*

– Igazad van, az atyai Keresztury Dezső is ezt jósolta, amikor 1987-ben nekiláttam, és 1999-ben fejeztem be az ötödik kötettel, az *Adria szirénjével*. De gályarabság ide vagy oda, meg kellett írnom annak a történelmi osztálynak az elsüllyedését, amelyet családilag jól ismertem, és amelynek az élő kortárs írók közül talán már csak egyedüli tanúja vagyok. Ezért is lett az egész regényfolyamnak összefoglaló címe: *Utolsó jelentés Atlantiszról*. Ráadásul, amikor elkezdtem írni, még nem sejthettem, hogy időközben a második Atlantisz is elsüllyed, és hogy főhősöm ebben a megváltozott rendszerben sem érzi majd otthonosan magát.

(Zárójelben jegyzem meg, hogy ez a rendszerváltás egy nagy, ünnepélyes temetéssel kezdődött Budapesten. A berlini fal lebontását pedig már Bonnban éltem át, mert a feleségem, Iván Ildikó a bonni opera tagja volt. Leírhatatlan az a lelkesedés és féktelen öröm, aminek akkor ott a részese lehettem. Nálunk meg a változások rendszerint temetésekkel kezdődnek.)

És még valamit! Többször elmondtam már, de itt is megerősítem, hogy ez regény. Topporczy Ádám nem azonos Görgey Gáborral, csupán a történelmi idő azonossága miatt néhány ponton óhatatlanul megegyezik az életünk.

– Ha már az élettörténetnél tartunk, nem kerülhetjük meg a miniszterségedet.

– Nem kell megkerülni, mert úgy érzem, helytálltam azon a poszton is. Amikor 2002-ben az újonnan megválasztott miniszterelnök felkért, hogy vállaljam el a kulturális miniszteri tárcát, sokáig ódzkodtam.

Egyrészt nem akartam belefolyni a gyakorló politikába, másrészt sajnáltam volna az írástól elvont időt. Megkérdeztem a családomat és a barátaimat, és többségük azt mondta, hogy limitált időre vállaljam el, ne mindig karrierpolitikus legyen a kultúráért felelős miniszter. Amit ez alatt, kisebb betegségek mellett, meg tudtam tenni, azt megcsináltam. Kétszer több pénz jutott a kultúrára, mint az előző évben. Nem akarok mindent elősorolni, de megduplázódott a művelődési házak építésére és felújítására, az önkormányzati zenekarokra, a nemzetközi kulturális együttműködésre fordított támogatás. A filmszakma előző évi finanszírozása pedig megháromszorozódott. És a külföldi országimázs erősítésére megszerveztem az angliai magyar évadot *Magyar Magic* címmel. De hogy egy máig működő intézkedésemet említsem, megalapítottam a Múzeumok Éjszakáját.

Lemondásom után, ismét szabadfoglalkozású íróként, írtam három könyvet, közöttük *A kivégzés éjszakája* című regényt, és három színdarabot. Legutóbbi a Görgey Artúrról szóló dráma.

– *A* Görgey*nek láttam az egri bemutatóját, és láttam a révkomáromiak előadását is. Akkor jutott eszembe, hogy miként dédnagybátyád, a tábornok Görgey Artúr, aki halálos fejsebbel, nyitott koponyával lovagolt el a komáromi csatatérről, aztán még élt hatvanhét évet, úgy te is túlélted a halálos betegségeket. Kortársaid már mind „megcsaltak", ahogy Kosztolányi írta a* Halotti beszéd*ben, te meg vidáman léptél a tízedik ikszbe. Ha közülük egy valakit visszaperelhetnél a túlvilágról, ki lenne az?*

– Elsősorban Vas Pista! De ne legyél ennyire szűkkeblű! Visszaperelném Weörest is, Pilinszkyt, Nemes Nagy Ágnest. Elmondanák, hogy mi van „odaát"? Nekik elhinném.